

'T SPOOR DER DICHTERESSEN

Netwerken en publicatiemogelijkheden van schrijvende vrouwen in de Republiek (1600-1750)

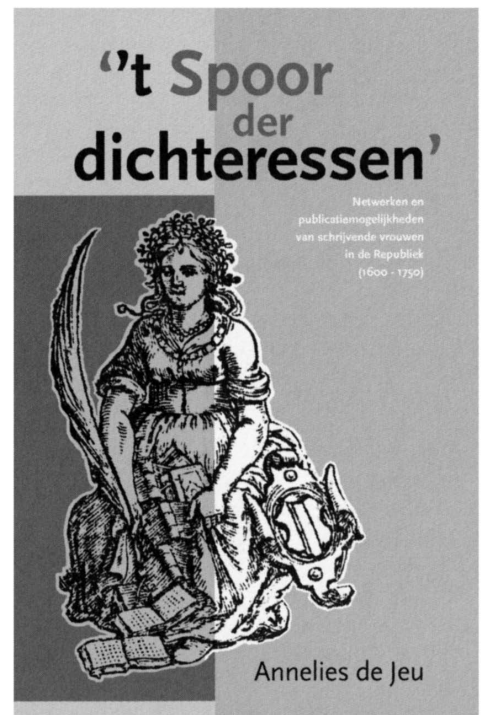
Annelies de Jeu
Hilversum (Verloren) 2000
373 blz., f 49,70

Onderzoek naar vrouwelijke auteurs die in de loop van de tijd uit de canon zijn verdwenen of zelfs nooit echt deel hebben uitgemaakt van het literaire patri-monium, behoort tot de pioniersarbeid van de vrouwenstudies binnen de literatuurwetenschap. Een bijzonder bekend en vaak geciteerd voorbeeld is het in 1977 gepubliceerde werk van Elaine Showalter, *A Literature of their Own*, waarin een aantal Engelse schrijfsters uit de negentiende en begin twintigste eeuw worden voorgesteld, die ooit veel gelezen werden maar ondertussen grotendeels in de vergetelheid zijn geraakt. Een kwart eeuw later is het onderzoek dat zich toelegt op het opsporen van onbekende vrouwelijke literatuur in veel taalgebieden en tijdruimtes doorgevoerd en zelfs nog steeds aan de gang. De historische personen en literaire teksten die – veelal door archiefonderzoek – (terug) in de aandacht van het publiek komen, zijn in ieder geval een reminiscentie aan de complexe historische en culturele mechanismen die bepalen welke teksten overleven en als erkend corpus voor de collectieve identificatie van symbolisch dominante groepen binnen een bepaalde samenleving fungeren.

De studie van Annelies de Jeu, *'t Spoor der dichtersessen*, waarin teksten en publicatiemogelijkheden van vrouwelijke auteurs in Dordrecht, Friesland en Groningen in de zeventiende en achttiende eeuw in kaart gebracht worden, sluit aan bij die onderzoekstraditie. De Jeu bouwt met name voort op de anthologie *Met en zonder Lauwerkrans. Schrijvende vrouwen uit de vroegmoderne tijd 1550-1850* (1997) maar verdiept tevens haar onderzoek door zich toe te spitsen op een aantal specifieke geografische plaatsen en daarbij telkens de vraag te stellen naar het netwerk waarin deze vrouwelijke cultuurproducenten zich probeerden in te schakelen. Het historisch onderzoek waarvan hier de resultaten worden gepubliceerd, getuigt van nauwkeurigheid en grondigheid en als lezer krijg je de indruk dat er in de archieven die De Jeu raadpleegde nog weinig tekstmateriaal overblijft dat in dit werk niet minstens kort aan bod komt. Er wordt een zinvol onderscheid gemaakt tussen religieus en profaan literair werk en de verschillende circuits waarin deze teksten ontstonden en eventueel

konden worden gepubliceerd, al geldt voor beide culturele dimensies dat naast bekende personages als Anna Roemers Visscher of Anna Maria von Schurman het grootste deel van de vrouwelijke auteurs die hier nauwkeurig worden geconstrueerd, de gemiddelde geschoolde lezer nauwelijks bekend zijn.

Met begrippen als 'netwerk' en met onderzoek naar relaties en andere sociale – en dus variabele – factoren die de publicatie van literatuur mogelijk maakten, breekt Annelies de Jeu met de idee dat het al dan niet behoren tot de canon enkel te maken zou hebben met tijdloze esthetische kwaliteiten. Toch roept haar aanpak op literatuurwetenschappelijk niveau een aantal problemen op. Zo ontleent De Jeu haar sleutelbegrip 'netwerk' aan de Franse socioloog Pierre Bourdieu, die met *De regels van de kunst*. Wording en structuur van het literaire veld (oorspr. 1992) de rol van symbolische

machtsverhoudingen binnen het domein van literatuurproductie benadrukt. Bourdieus analyse geeft echter een beeld van de moderne cultuur, die zich ten opzichte van kapitalistische marktverhoudingen positioneert en daartegenover een economisch 'ascetische' literatuur propageert. Het gaat hier om een negentiende-eeuws fenomeen en de eenvoudige 'toepassing' van dit model op oudere tijdvlakken op basis van vluchtige gelijkenissen zoals het bestaan van verenigingen, salons of uitgeverijen is enigszins problematisch.

Niet geheel los daarvan zou misschien ook het begrip auteur nauwkeuriger geduid moeten worden dan hier het geval is. Is iemand, zoals het voorbeeld van de Dordtse 'dichteres' Maria de Wit, die ooit één gedicht maakte, een auteur? Die vraag is een uitdaging aan de gangbare moderne opvatting die auteurschap als professionele, naar originaliteit strevende en daarmee uitgesproken mannelijke bezigheid definieert. Maar zolang die vraag niet wordt opgeworpen en dit soort concepten niet geëxpliciteerd, dreigt een ander soort essentialisme, namelijk de opvatting dat elke vrouw die ooit iets op papier zette, zonder meer als auteur beschouwd kan worden, omdat zij als 'vrouw' schreef en dus vooralsnog in de canon moet worden opgenomen.

Samenhangend met het eerder vaag theoretische kader van deze studie is er tenslotte ook de beperkte

manier waarop literaire teksten worden gelezen. Gedichten en andere poëtische producten worden in eerste instantie beschouwd als het middel waarmee iemand zich ten overstaan van andere auteurs kon handhaven. Zo beschouwd is literatuur niet meer dan bronnenmateriaal dat vooral historische informatie bevat, terwijl net de uitdaging van literaire teksten bestaat in het herkennen van de veelheid van onderscheiden en zelfs incompatibele stemmen die in veel teksten zijn vervat. Dit geldt niet minder voor literaire teksten uit periodes met strenger omlijnde stijlbegrrippen. Echte creatieve leesactiviteit komt in het onderhavige werk echter weinig aan bod.

De Jeus studie heeft vooral historische waarde; het archiefonderzoek dat zij heeft doorgevoerd en hier publiceert, maakt de kaart van het culturele landschap in de Republiek nauwkeuriger en draagt bij tot inzicht in de complexiteit van culturele productie. Jammer is evenwel dat dit soort onderzoek niet gepaard gaat met een sterkere theoretische reflectie. Het betrekken van eigentijdse theorieën over gender, literatuur, auteurschap en subject expliciteert immers vooronderstellingen rond de vraag hoe op een zinnige manier betekenis kan worden gegeven aan teksten en cultuur.

Anke Gilleir